

Správa odbornej poroty pre hodnotenie ľudového odevu na 53. festivale

Stretnutie v pivnickom poli 2018

„*Šaty robia človeka*“. Známy výrok, ktorý hovorí, že naše oblečenie je neoddeliteľnou súčasťou nášho života, prostredníctvom ktorého sa mnohí identifikujeme a seba prezentujeme.

Tradičnému odevu veľký význam pripisovali aj naši predkovia, najmä tomu sviatočnému a obradovému. Svedectvom toho sú aj kroje, ktoré si každoročne pozorne pripravujú účastníci tohto festivalu. Sú to často rodinné poklady, ktoré vnímame ako akési hodnotné predmety nášho majetku, najmä tie, ktoré sú dedené a uchovávané sa v rodine, z generácie na generáciu, po starých rodičoch, prastarých rodičoch. Mnohé z nich často skončili a končia na smetisku a v kontajneroch, ale mnohokrát ich pred takýmto znehodnotením zachovali jednotlivci či spolky žien, ktoré v našom prostredí v súčasnosti predstavujú veľký význam pre zachovávanie tradičnej kultúry.

Hodnotiť kroje je priam nemožné. Veď každý kroj je jedinečný a má svoju vlastnú rozprávku, príbeh. Hovorí o vkuse, emóciách a šikovnosti jeho zhotoviteľa a nositeľa, ale aj o samotnej dobe v ktorej vznikol.

Tradičný odev v minulosti bol tým, čím je dnes dobrý mobil, drahé auto, honosný dom. Prostredníctvom odevu sa jednotliviec seba prezentoval na verejnosti - najmä v kostole, na tanci, svadbe a iných príležitostiach.

Na význam tradičného odevu v živote našich predkov poukazujú aj situácie, keď sa za sukne bažalo a plakalo, keď sa za sukne predávali či kupovali jutrá, keď sa za sukňu aj príbuzní pohádali, ale aj to, že sa sviatočné šaty výlučne nosili len vo sviatočné dni a i vtedy sa dával veľký pozor, aby sa niečo nezašpinilo, nevybledlo na slnku a aby bolo všetko dokonale upravené. Často tomu nebol výnimkou ani tradičný odev na bežné nosenie, alebo pracovný odev – keď často aj ten bol zdobený a vyšívany, avšak oveľa jednoduchšie.

Aj na 53. Stretnutí v pivnickom poli sme mali možnosť vidieť prevažne sviatočné starodávne kroje z prvej polovice 20. storočia, ale aj kroje na bežné nosenie a taktiež i kroje novšie z druhej polovice 20. storočia až po súčasnosť. Hatlaska, kangarka, kašmerínka, dokonale vyžehlená kartunka či vyšívaná, zefirová, zamatová košeľa sú len z časti dôkazom rôznorodosti tradičného odevu vojvodinských Slovákov.

Vybrať dva kroje, ktoré dostanú cenu bolo náročné, rovnako tak ako to býva každý rok. Každý divák má svojho favorita nie len v prednese piesní, ale často celkový dojem dotvorí aj to čo má spevák oblečené.

Pri výbere krojov sa zohľadňovalo najmä to, či je kroj pôvodný – starodávny, vyrobený z pôvodných látok a zdobený rôznymi technikami, ktoré dnes už často upadajú do zabudnutia.

Chvályhodné je to, že väčšina spevákov, ktorí si obliekajú kroje na tento festival vedia o aký kroj ide, ovládajú názvoslovie jeho odevných súčastí a vedia ho datovať. To nasvedčuje to, že sa o ňom informujú, skúmajú ho a tak sa tieto vedomosti zo starších generácií prenášajú na mladšie generácie.

Treba však podotknúť, že nestačí mať iba starý, pôvodný kroj, ale veľký dôraz treba klásť práve na jeho ustrojenosť a spôsob obliečenia. Keď ide o tento bod, prvý prameň informácií nám majú byť informátori, ktorí kroj nosili, alebo ho ešte v súčasnosti stále nosia každodenne. Pokiaľ táto možnosť nie je, treba ďalej siahnuť po starých fotografiách, ktoré dokumentujú tradičný odev z určitého obdobia a snažiť sa odpozorovať a napodobniť spôsob obliekania a ustrojenosť tradičného odevu vtedajšej doby. Pozor si treba dávať najmä na viazanie ručníkov – lebo práve ten bol korunou hlavy každej dievky a ženy, ale aj na počet spodníc, dĺžku sukíeň a rôzne doplnky ako sú ručníčky, perli, stužky.

Pri mužskom kroji je to vždy náročnejšie. Mužský tradičný odev sa z našich prostredí vytratil skôr než ženský, a speváci preto majú často problém zohnať vhodnú obuv, nohavice a iné odevné doplnky. Na javisku sa tak objavujú aj štylizované či konfekčne doplnené kroje, ktoré niekedy môžu pôsobiť ako nevhodné.

Na koniec treba povedať, že tradičná kultúra prešla viacerými zmenami a jej vývin a transformáciu môžeme sledovať aj v súčasnosti. Ľudový odev, ako súčasť tradičnej a materiálnej kultúry nie je výnimkou. Ako v minulosti, tak aj v súčasnosti môžeme sledovať rôzne zmeny, ktoré do ľudového odevu zasahujú a menia ho v pozitívnom alebo negatívnom zmysle. Aj napriek tomu, treba dbať na to aby sa kroje výrazne nemenili, ale aby sa aspoň čiastočne udržiaval taký vzhľad aký im dali naši predkovia.

Ceny za kroje na Stretnutí v pivnickom poli nemajú patriť len spevákovi, ale predovšetkým tým, ktorí tieto kroje kedysi zhotovovali a trpezlivo ich vyšívali pri petrolejových lampách, tvrdo pracovali na poliach, aby ťažký život zafarbili pestrými farbami a aspoň vo sviatočných príležitostiach sa cítili pyšne, hrdo a sebaisto.

Dve rovnoprávne ceny za najautentickejšie kroje na 53. Stretnutí v pivnickom poli udeľujem:

1. Anne Berediovej za sviatočný kašmerinový kroj zo Selenče
2. Andrei Šimovej za sviatočný hatlasový kroj z Kulpína

Mgr. Patrik Rago
etnológ